

նութեան ամէն մի տողը բաղկացած է երկու փողբիկ և առանձին տողերից, մէկը եօթը վանկանի, միւսն ութը վանկանի. այսպէսով ստացւում է՝

Ոնիր եղա, որ մի անգամ
Ողևորեց Պրօպերցն ինձ .

Դրա հետեւանքն էլ այն է լինում, որ եօթը վանկանի տողը ամէն մի քայլափոխում շտապեցնում է, թևեւեւացնում տպաւորութիւնը, որովհետեւ չափի թողած ազդեցութիւնը չէ կախուած տողի ամբողջութեան ունեցած վանկերի թուից, ո՛չ, այլ հատածնեցի երկարութեան եւ կարճութեան խնդրից :

Արդ եթէ Պ. Պետրոսեանի տաճար հինգ վանկերից բաղկացած տողերը, փոխանակ չորսի երեք հատած միայն ունենային, ապա շատ աւելի ծանրակշիռ կը դառնար տպաւորութիւնը, քանի որ մէջտեղից կը վերանար վերջին հատած կազմող երեք վանկը և կ'ստանայինք 5+5+5 . ինչպէս էլ որ լսենք, ամէն մի հինգը, առանձին վերջրած իսկ, արդէն լուրջ է և պատմողական ոտանավորի յարմար :

Ասածիս աւելի համոզուելու համար՝ վերջընենք մի քանի տող այս նոր թարգմանութիւնից. օրինակի համար, երբ Հերման ու Դորոթէան թեւ թեւի տուն են վերադառնում վերջաւորսին .

«Գրեւոր էին նոցա մանող արեգակի դէմ առ դէմ,
«Որ Յաջշում էր ամպերի տակ մրկալոցով, Փանքրումս»
«Եւ երբեմն քողի տակից իւր բոցավառ հայեացքով
«Գաշալի վերայ խորհրդաւոր իրեն փայլն էր տարածում .
«Հերմանն ասաց. — Սպառնացող փոթորիկը երանի
«Վարկուս, հեղեղ չժափէ ցած, որովհետեւ լաւ հուճեկայ .
«Նոցա երկուսն հրճուում էին ալեծածան հասկերով,
«Որ անցնելիս մինչեւ նոցա բարձր ուսերն էր հասնում:»

Այս միեւնոյն կտորը փորձեմ նորից թարգմանել, այլ չափով եւ առանց չղդուելու բնազդից. տեսնենք տպաւորութիւնը չի՞ ներգաշ-նակուի գրուածքի իմաստին .

Եւ զոյնն այսպիսով կ'երթար մայրամուտ արեւի հանդէպ,
Որ խոր կը Յաջէր ամպերի միջին, մրիկ գոծեւրով,
Եւ քողի տակէն մերթ հոս, մերթ ալ հոս շկիւսած հայեացքով
Ու խորհրդաւոր կը մաւաղայծէր այն դաշտի վերայ :
— Ինչ ըստաւանացող փոթորիկն էրնէ՛կ — Հերմանը խօսեց —
Գեղեցիկ հասկին չը բերէր կտրուաւ և ուժգին տարափ —
Ու բարձրածան հնձէն կ'անցնէին, որը կը հասնէր
Գրեմէ մինչև երկար ճառակներն, ու կը ճրճուէին .

Սակայն Պ. Պետրոսեանի թարգմանութիւնը, հակառակ այդ բացառիկ թերութեանց, ունի ներքին շատ լաւ արժանիքներ . զրանցից ամենամեծն այն է, որ աշխատած է հարազատ մնալ բնագրին . ապա՝ մաքուր հայերէնով է թարգմանուած, մի բան, որ այնչափ հաղուադէպ է մեզանում : Արժէր, որ այս գրքովը տարածուէր հայ ժողովրդի բոլոր խաւերումն անխտիր. թէև գրքովի ձևը քիչ տգեղ լինէր, բայց զինն էլ սուղ չէ :

Փարիզ ՄԱՄԻՐԻ ՄԱՏԵՆՃԵԱՆ

ՔԱՌՈՒԿ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

ԵՆ

ՏՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ա.

Գրիտոնէութիւնը՝ իբրեւ ճշմարիտ ազատութեան, հաւատարմութեան, եղբայրութեան մի նոր վարդապետութիւն, երբ սկսուեց զարոգուել, ահաբեկեց ժամանակի պետերին ու մեծերին : Եսական, բռնակալ, քրիստոնէական և ապաշտ գահակալներն ու իշխանները, հաւուսներն ու քրմերը միացրին իրենց ուժերը խանձարուելու մէջ խնդրելու այդ ոչ մի իշխանութիւն, ոչ մի հարստութիւն, ոչ մի անսխալաւորութիւն չճանաչող խեղճ կրօնը : Հաւածանք, պատիժ, բանտ, արիւն, խաչ եղանակով նոր վարդապետութեան քարոզիչներն ու հետեւողներն վիճակի ու բաժինը. Եւ այս կտոր տեսեց այնքան, մինչ որ մի կողմից հալածողներն ստիճաններն ու սրերը խոտարնուեցին հաւածողներին համբարատարութեան եւ անձնազոհութիւններին առաջ եւ միւս կողմից հեղ, բայց անյողգողը նազովբացու հետեւողները զիրարմեքութիւն տուին իրենց վարդապետութեան :

Այսպիսով՝ գահակալներն ու իշխանները, հաւուսներն ու քրմերը իրենք մկրտուեցին, ողորդուեցին նոր քարոզիչներին գաղափարներով .

եւ իրենք ընդունեցին դաւանեցին այս կրօնը , որ մէ քիչ առաջ՝ այնքան անդթօրէն արեամբ էին ներկում :

Գալիեացի Մեծ Վարդապետի ազատօրէն արձակած կոչից անցան 19 ձի՛գ ձի՛գ դարեր : Գրիստոնէութիւնը անեց , տարածուեց եւ տիրեց զիւզացու խրճիթից սկսած մինչեւ արքայական դահլերը եւ հանդիսացաւ պետական կրօն , կազմելով առանձին առանձին եկեղեցիներ :

Գրիստոնէական եկեղեցիներից ամենէն հըսկան , կուռ կազմակերպուածը եւ քաղաքական-աշխարհական իշխանութիւնից իսպառ անկախը էր քաթոլիկ-հռոմէական-պապականը Արեւմտաւրօն :

Բ.

Յորանսիան դաւանութեամբ պատկանում էր քաթոլիկ կամ պապական եկեղեցուն , երբ միապետական էր իր կառավարութիւնը եւ մնաց նոյնը , երբ հասարակապետական դարձաւ : Եւ այժմեան Ֆրանսիական հասարակապետութիւնը , որի նշանաբանն է ազատութիւն , իստատարութիւն , եղբայրութիւն , հաւածանք է յարուցել իր ջրիտառնական եկեղեցու դէմ , որ նոյն ազատութեան , իստատարութեան ու եղբայրութեան վարդապետութիւնն ունի իբրեւ հիմք եւ նպատակ իր գոյութեան :

Ի՞նչ է նշանակում այս :

Այս նշանակում է — կա՛մ քաթոլիկ եկեղեցին է իր ընթացքով ու գործերով դաւաճանում իր դաւանած , իրեն հինական նպատակ դրած վարդապետութեանը , կա՛մ Յորանսիական հասարակապետութիւնը :

Ոչնչի ու մտքի ազատութիւնը , հարստի ու աղքատի հաւասարութիւնը եւ մարդկանց ընդհանուր եղբայրութիւնը եղել են եւ են Գրիստոնէ քարոզութեան ու վարդապետութեան հիմքը , հողին ու նպատակը : Սոյն գաղափարներն են այսօր , որ սօցիալ-տէմօկրատ անուանւող կուսակցութեան առաքեալները բարձրագոյն քարոզում են , պահանջում են եւ ձգտում են թագաւորեցնել կեանքի մէջ :

Համանման գաղափարներն ի՛նչ անուն եւ կրին , ո՛ւմ կողմից եւ քարոզուին ու գործադրուին , չեն կարող լինիլ միմեանց թշնամի , միեանց հաւածող , եթէ ճշմարիտ կերպով ըմբռնուած , իսկական նպատակով ոգեւորուած

կաշիսատին կեանքի մէջ իրականացնել այդ գաղափարների քարոզչներն ու ղեկորները :

Ահա եւ հէնց այդ ազատութեան , հաւասարութեան ու եղբայրութեան տիրապետութիւնն է , որ պիտի բերի հաստատի աշխարհիս մէջ հայրական-աստուածային թագաւորութիւն՝ ըստ Աւետարանի , կամ կացութեան արդար պայմաններ ըստ սօցիալ-տէմօկրատների վարդապետութեան :

Գ.

Եւ քրիստոնէութիւնն սկզբներում , իր նոր տարածելու ժամանակներում , ընթանում էր ըստ ամենայնի համաձայն իր Մեծ Հիննազրի գաղափարների ու գործերին : Նրա վերնաւանդի քարոզչները-հետեւողները իրենց պարզ կեանքով , « ամենայն ինչ հասարակաց »ի պայմաններով , իրենց ընկերական-եղբայրական հաւասարութեամբ , իրենց մաքուր եւ ներալիք յարաբերութիւններով գնում էին ընդ առաջ՝ կուսակցութեանը , մամոնայի թագաւորութիւնը , դասակարգային խտրութիւնը ջնջելու խորտակելու :

Մանուկ քրիստոնէաների բոլոր ուժը քրիստոսաւանդ գաղափարներն ամուր ըմբռնելու , հոգւով դաւանելու եւ իրենց երկրային կենցաղավարութիւնն այդ գաղափարների պահանջներին համեմատ կարգաւորելու մէջն էր : Եւրանք բոլոր միասին ոչ միայն համոզուած քարոզիչներ էին , այլ եւ հաւատարմ գործադիրներ կեանքի մէջ իրենց դաւանածների . նրանք սիրոյ , եղբայրութեան ու բարոյականութեան խտացումն էին հանդիսանում իրենց ընթացքով ու կենցաղով :

Ահա նորաբողոք քրիստոնէաների այս յատկութեան եւ ուժի առաջ էր , որ պիտի ջնջուէր կենսականութիւնից զուրկ հեթանոսական-պաշտութիւնը , պիտի տեղի տար հալածող ու ճնշող բռնակալութիւնը , եթէ ներքին դաւաճանութիւն տեղի չունենար , եթէ անարատ ու անապական վարդապետութեան մէջ տխրոյն ու ջուր չխառնէին անհարապատ ձեւեր :

Դ.

Ակում է քրիստոնէութեան թագաւորութիւնն աշխարհիս վրայ :

Վրիստոնէութեան բարձրագոյն խորհրդա-
նշանը՝ խալը կանխուով է թաղաւորների գըլ-
խին, բազմուծ է իշխանների եւ հարուստների
կըմքներին, ճառագայթում է տաճարների ու
վանքերի կատարներին, խաղաղութիւն է պար-
գեւում դամբարաններին ու յերկմներին, խաչի
նշանով հրեաները բազմիցս կնքուելը ամեն-
օրեայ պահանջ ու ջերմուտանդն երկիւղածու-
թեան նշան հանդիսանում քրիստոնեայ ան-
ուսուսածների համար անխորհր :

Բայց խաչն ազատ չէր :

Այդ խաչից միշտ անբաժան էր, այդ խաչն
իր ձեռքին ամուր բռնած ունէր խաչի պաշտոն-
եան՝ հոգեւորականը : Սա էր խաչի զբօշակը
բռնողը : Սա էր խաչի հրամանատարը : Սա էր
խաչը խաչի դէմ կուռղների հետ հաշտեցնողը :
Սա էր խաչի յաղթութեան պայմաններ կողողը :
Սա էր խաչը ժողովրդականացնողը : Սա էր
խաչը շահագործողը : Սա էր եւ է այսօր խաչը
Մեծ Խաչեցեայի վրայ խաչողը :

Այո՛, խալը թաղաւորեց աշխարհին մէջ,
բայց չբերեց չտուեց աշխարհին ակնկալուած
թագաւորութիւնը :

Ինչո՞ւ :

Որովհետեւ այն Գողգոթայի խաչը չէր, որի
վրայ Վրիստոս մովսէսական քահանայապետ-
ների ձեռքով խաչուեց. այլ այս այն խաչն էր,
որի վրայ քրիստոնեայ քահանայապետները Վրիս-
տոսին իրեն խաչեցին :

Գողգոթայի խաչը չէր գահակալներին ու
իշխաններին, մեծատոհմներին ու քրմերին իր
սիրով ջերմացնողը, իր գաղափարներով ողո-
ղողը, այլ խաչի անուշով իրենց անարգ շա-
հերը որոնող հոգեւորականներին խաչն էր, որ
աստուածային հոգին սքօղած ու թաղած այլեւ-
այլ վարդապետութիւններին ու մեկնութիւնների
սակ, գնաց հաշտութեան համար տուեց ե՛ւ
բռնակալին, ե՛ւ իշխանին, ե՛ւ մարտնչային՝
առանց նրանց հոգին մկրտելու : Եւ այս խաչը
չապ դո՛ւ մնաց նրանց ցոյց տուած պատուաւոր
տեղերի վրայ բազմելով, եւ այն օրից հանդի-
սացուեալ նրանց հովանաւորը, նրանց հաւատարմ
դաշնակիցն ու գործակիցը :

Այո՛, քրիստոնէութիւնը ստարածուեց, բայց
«քրիստոնէութեան» խաղաղ միաս բարեւ տալու
գնով, կամ որ նոյնն է ասել, քրիստոնէու-

թիւնը տարածուեց իրեւ մեռեալ ծէս, իրեւ
արտաքին արարողութիւն, իրեւ չոր ու ցա-
մաք ուսմունք : Սա ոչ միայն ոչինչ կապ ու
հաշիւ չպահեց քրիստոնեայ մարդկանց գործերի,
առօրեայ ընկերային փոխադարձ վարմունքների
հետ, այլ նոյն իսկ ներառ կնքընդմնուեալ, ներ-
հակ նպատակներ թիւադրեց, քան թէ պահան-
ջում է այդ իրենց՝ հոգեւոր հայրերի՝ ձեռքին
թաշակիթեաներով բռնած, մոմերի լոյսով եւ
խնկերի անուշաբուրութեամբ կարգացուող Աւե-
տարանը :

Ե.

Պօղո՛ս, այս Վրիստոսին անձամբ չաշակե-
րտած Սողոս, Վրիստոսի հոգու եւ շնչի անա-
րատութիւնն անձամբ չվայելա՛ծ, նրա քարոզ-
ներին համեմատ վարած կեանքը անձամբ չտե-
սա՛ծ, վերնաջան մէջ չեղա՛ծ առաքեալն էր,
որ աշխարհականացեց քրիստոնէութիւնը, տա-
լով սրան՝ քրիստոնէութեանը՝ « Հրէայի հետ
Հրէայ, հեթանոսի հետ հեթանոս ու ամենայնի
հետ ամենայն » լինելու իր շունչն ու հոգին :
Առաջին հարուածից յետոյ՝ դիրքին էին յե-
տագայ հարուածները :

Հէնց քրիստոնէութիւնը, Պօղոսի շնչով ու
հոգով մկրտուած քրիստոնէութիւնը, սկսուեց
տարածուել ու քաղաքացիութիւն ստանալ թէ՛
չէ՛, նոր կրօնքի քարոզիչները վարդապետները
մտածեցին ու հոգացին այլեւայլ արտաքին ծէ-
սէր ու արարողութիւններ թիւն : Հինգուեցին
ստածարներ ու վանքեր, իշխանական կամ առա-
քելական աթոռներ, հոգեւոր աստիճանակար-
գութիւններ, հրամայողի ու կոյր հնազանդողի
պայմաններ : Սահմանուեցին եկեղեցական ու
վանական հասոյթներ՝ խաչահամբոյրներ ու
աջահամբոյրներ, հոգեւածիկներ ու կողոպուտ-
ներ, գանձանակներ ու ժամօցներ, բաժնիկներ
ու պտղիկներ, ձէլիկներ ու խնկեր, էրէնքեր ու
սուրբ սեղաններ : Յօրինուեցին ժամասացու-
թիւններ, ծէսեր ու այլեւայլ կարգերի ժամեր
ու կանոններ, աղօթքներ ու երգեր, պատկեր-
ներ ու մատուցներ, ուխտեր ու ասոներ, ըս-
պաններ ու զգեստներ, անօթիւր եւն : Հաս-
տատեցին նոր աւետարանի քարոզիչները ու
խաչի պաշտօնեաներն իրենց համար որոշ աշ-

խառանք, որոշ դիրք, որոշ հագուստ, որոշ դասակարգություն, իրենց որոշ լեզուով, աշխարհայեցողություններն ու ձգտումներով ու ամեն բանի մէջ մաքուրը, սուրբը, իւզալին՝ իրենց բաժին դարձնելով, ամեն տեղ « նախաթաւ նախընթաց » հանդիսանալով :

Եւ այս ամենով քրիստոնէութեան՝ անուան տակ հին հեթանոսութիւնը պաշտեցին, մեռած ծէսերը սրբազնիւցով՝ նորէն ծէսերն ու արարողութիւնները թագաւորեցրին . այսինքն՝ քրիստոնէութեան պահանջած կենդանի հաւատը կենդանի գործի մէջ, իրական գործերով աշխատողած մաքուր հոգին՝ նորէն կաշկանդեցին կաղապարեցին չոր ու ցամաք ձեւապաշտութիւնների մէջ :

Ճշմարիտ ազատութեան, եղբայրութեան, հաւատարմութեան պաշտօնաները՝ հոգեւորականները ապարդէզ լինան թէ չէ, սկստեցին վէճերն ու կռիւները : Ժողովներ ժողովների յանելից, վարդապետութիւններ վարդապետութիւնների յետեւից, կանոն կանոնի, միմեանց դէմ նպովը նպովքի յետեւից կազմեցին, գրեցին, հրատարակեցին, ամէն մէկն իր յօթան նախամեծար, իր եկեղեցին առաքելական, իր ընթացքն անմուրաք, իր իշխանութիւնը գերազանց հանդիսացնելու եւ ճանաչել տալու համար : Եւ այս աշխարհի փառասիրական ձգտումներին հասնելու նպատակով ամեն միջոց սուրբ համարեցին, Գրիստոսի ջինջ ու յստակ խօսքերը հաղար ու մի սեռակ մեկնութիւններով շփոթեցին պողոտեցիներ :

Վաղուայ համար չմտածելու չհոգալու հրաման ու պարաք ունեցող քրիստոնեայ հոգեւորականը՝ սկսեց շահագործել հաւատացեալների միամտութիւնը :

Գրիստոս իրենից առաջ եկողներին, Աստուծոյ անունով կամ Աստուծոյ կողմից խօսողներին գողեր ու աւազակներն անուանեց՝ որանց տուած անիւնըդամիտ ու անընկերատէր պատուէրներն ու կանոններն պատճառով : Գրիստոս իրենով միջնորդութիւնն ու բարեխօսութիւնն առ Աստուած կնքեց ու վերջացրեց եւ մարդու ու Աստուծոյ մէջ պարզ՝ որդու եւ հօր սերտ մօտիւնութիւն հաստատեց : Բայց Գրիստոսին հետեւող հոգեւորականութիւնը նորից այլեայլ սրբերի միջնորդներ եւ բարեխօսներ հանդիսա-

ցրեց միամիտ ժողովուրդի առաջ, աղքատի ու այրու վերջին ունեցածը պատարաքներին, մոտադիրների, խիկի ու մոխի տալ պատահեցին, եկեղեցու ու վանքի տալ սորվեցրեց : Գրիստոսի « ո՛չ միայն հացիւ կեցցէ մարդ » — « ո՛չ, միայն հացիւ կեցցէ մարդ » կարգաց ու դաւանեց :

Աղքատներին, խեղճերին ու վատակալներին խաղաղ մոռացութեան տուած՝ հոգեւորականը թագաւորների ու իշխանների հետ այլեւայլ չքանչաններով ու շղթաներով ու ժապաւէններով կապուեց, բարձրաստիճանների բարեկամացաւ, հարուստ մեծատունների քսակը շոյեց :

Լիլյսի, ճշմարտութեան, ազատութեան պաշտօնեան՝ քրիստոնեայ հոգեւորականը հանդիսացաւ կեանքի մէջ ամենաներսիրող, հալածող, բռնակալը ազատ մտածողների, ազատ շինող նաղատների նկատմամբ . նա՛ իր կոչման վեհութիւնը ցնխտակելով, գնաց անարգ դաշնակիցը եւ հլու հաւատարմի գործակալը դարձաւ միահեծան բռնակալութեան :

Գթութեան ու մարդասիրութեան պաշտօնեան՝ հոգեւորականը հողովքների, բանադրանքների, հաւատարմական տուեանների յորիմիւր եւ սիրահարը հանդիսացաւ :

Սիրոյ եւ խաղաղութեան պաշտօնեան պատերազմի դաշտում արեւն վաթիղ գէնչի յաջողութեան համար ալոյրո՞ղջ դարձաւ :

Ուշադրութեան արժանի է ու այն, որ միեւնոյն Աւետարանի պաշտօնեան այսօր բարեկամ է դաշնակից թէ՛ բռնակալ միահեծանութեան, թէ՛ սահմանադրական իշխանութեան, թէ՛ հաստատակալական կառավարութեան (Ամերիկա, Շվեյցարիա ևւն.) եւ թէ՛ նոյն իսկ մահմադարեան բռնակալութեան հետ :

2.

Եւ այս ամենն այսպէս լինելուց յետոյ կարելի՞ է յարգանք տածել դէպի քրիստոնեայ հոգեւորականութիւնը, կարելի՞ է յուսալ եւ սպասել, որ Աւետարանի ա՛յս ձեւի քարոզութիւնը, այժմեան քրիստոնեայ եկեղեցին, կտան թագաւորել աշխարհի մէջ Հօր Աստուծոյ կամը, որ է մարդկանց ճշմարիտ հաւատարմութիւնը, ազատութիւնը եւ եղբայրութիւնը :

